УДК 35.087+378.147

АНТОНОВА Ольга Валеріївна,
канд. наук держ. упр., доц., доц. каф. держ. упр.
та місц. самоврядування ДРІДУ НАДУ

ПАВЛЕНКО Людмила Володимирівна,
канд. філол. наук, доц. каф. укр. та інозем. мов ДРІДУ НАДУ

КЕЙС-МЕТОД ЯК СКЛАДОВА ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО ОРІЄНТОВАНОГО МОВЛЕННЯ ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ

Розглядається кейс-метод як складова у формуванні професійно орієнтованого мовлення державних службовців. Принцип професійної спрямованості визначається як домінуюча форма взаємозв’язку дисциплін мовного і професійного циклів у системі професійного навчання іноземної мови державних службовців.

Ключові слова: кейс-метод, професійно орієнтоване мовлення, принцип професійної спрямованості, комунікативна ситуація, навчання.

Антонова О. В., Павленко Л. В. **Кейс-метод как составляющая формирования профессионально ориентированной речи государственных служащих**

Рассматривается кейс-метод как составляющая в формировании профессионально ориентированной речи государственных служащих. Принцип профессиональной направленности определяется как доминирующая форма взаимосвязи дисциплин языкового и профессионального циклов в системе профессионального обучения иностранным языкам государственных служащих.

Ключевые слова: кейс-метод, профессионально ориентированная речь, принцип профессиональной направленности, коммуникативная ситуация, обучение.

Antonova O. V., Pavlenko L. V. **Case study method in public servants professional speech forming**

Case study method as a component of public servants professional speech forming is considered. The principle of professional orientation as a dominant form of subjects' interconnection of language and professional cycles in the system of public servants' professional language training is defined.

Key words: case study method, professional speech, principle of professional orientation, communicative situation, training.

Постановка проблеми. Орієнтація України на європейський вектор розвитку ставить перед державною службою масштабні завдання з вивчення досвіду демократичних перетворень і практики розвитку громадянського суспільства в державах-членах ЄС. Розвиток співробітництва з європейськими державами вимагає налагодження тісних контактів між державними установами всіх рівнів і сфер діяльності, основою чого є володіння державними службовцями іноземними мовами. Відповідно до Порядку проходження мовної підготовки державними службовцями, які займаються питаннями європейської та євроатлантичної інтеграції України (2005 р.), а також Порядку проходження мовної підготовки фахівців у сфері європейської та євроатлантичної інтеграції України (2009 р.), мовна підготовка є систематичним удосконаленням знань офіційних мов ЄС та НАТО, насамперед англійської, німецької та французької для професійного та ефективного виконання завдань у сфері європейської та євроатлантичної інтеграції України [4; 5].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченню проблем професійно-орієнтованого навчання іноземній мові фахівців-державних службовців присвячено праці таких науковців, як С. Савіньона, С. Хаджирадєвої, К. Олександренко, І. Дичківської та ін. Досконале володіння іноземною мовою стає важливим компонентом підготовки фахівців у сфері державного управління, оскільки саме творче використання засобів мовлення повною мірою виявляє професійні обдарування державного службовця, сприяє його самотворенню та самовираженню [6, с. 1]. Сучасною метою навчання державних службовців іноземній мові є оволодіння нею як засобом комунікації, набуття професійно спрямованої іншомовної компетентності для успішної реалізації професійної діяльності та професійно-кваліфікаційного розвитку і просування кар'єрою. Термін «іншомовна комунікативна компетентність», за С. Савіньоном, розуміємо як здатність особистості функціонувати

в реальній комунікативній ситуації, у динамічно мінливій обстановці, де мовна компетентність адаптується до сприйняття одержуваної лінгвістичної та паралінгвістичної інформації [7, с. 23], поєднується з виконанням функцій держави та професійного обов'язку.

Зміст професійно-орієнованого навчання характеризується здатністю до вирішення професійних завдань, розвиненим мисленням і свідомістю. Професійно-орієнтоване навчання прийнято, зазвичай, розглядати як складну особистісну організацію, що включає в себе структурні компоненти якостей особистості та здатність до самовдосконалення. Знання іноземної мови стає необхідним компонентом повноцінної професійної діяльності спеціалістів, тому вивчення іноземної мови професійного спілкування є важливою умовою розвитку та формування суспільно-політичного і культурного світогляду сучасного державного службовця України.

Мета статті – обґрунтувати необхідність впровадження ситуативності (кейс-методу) у формування професійно орієнтованого мовлення державних службовців, а також довести, що принцип професійної спрямованості слід визначати як домінуючу форму взаємозв'язку дисциплін мовного і професійного циклів у системі професійного навчання іноземній мові, оскільки вона не тільки відображає зв'язок між поняттями окремих дисциплін, а й розвиває певні якості особистості, сприяє їх професійному розвитку та самореалізації.

Виклад основного матеріалу. Фахово-прикладна спрямованість навчання іноземній мові здійснюється на практичних заняттях з дисципліни «Іноземна мова у професійній діяльності» і виявляється у формуванні рівня спеціалізованої комунікативної компетенції, достатнього для обслуговування потреб фахівців в іншомовному спілкуванні у професійній сфері й обумовлюється мовним матеріалом і тематикою, зміст яких враховує специфіку підготовки державних службовців в Україні. Курс іноземної мови є складовою частиною програми підготовки магістрів за спеціальністю «Державне управління». Розроблений для задоволення потреб сучасної державної служби в Україні курс у такий спосіб уможливлює підвищення конкурентоспроможності державних службовців у професійному середовищі у сферах міжнародної, політичної та ділової діяльності. Вивчення й удосконалення знань іноземних мов є компонентою професійної підготовки не тільки державних

службовців, до посадових обов'язків яких належать питання європейської та євроатлантичної інтеграції України, але й посадових осіб місцевого самоврядування, службовців місцевого самоврядування у розвитку міжнародного співробітництва різних рівнів.

Основною метою викладання дисципліни «Іноземна мова у професійній діяльності» є формування у слухачів комплексу знань, необхідних державним службовцям та особам місцевого самоврядування для роботи в галузях, пов'язаних із виконанням функцій і завдань державного управління, місцевого самоврядування, державної служби та публічного адміністрування. Для досягнення цієї мети необхідно забезпечити автентичність матеріалу, що пропонується для вивчення, і його спрямованість на розвиток у слухачів навичок читання й безперекладного розуміння оригінальної літератури іноземною мовою за фахом і спілкування на професійні теми.

Важливим завданням практичних занять з іноземної мови є активізація самостійної творчої роботи слухачів, формування професійно значущих умінь і навичок, які дозволять використати іноземну мову в практичній діяльності у сфері державного управління.

Методичною базою викладання дисципліни стала сучасна методика в межах комунікативного підходу, специфіка якого полягає у збереженні в навчальній діяльності основних характеристик і умов природного процесу спілкування. Найважливішою серед них слід визначити ситуативність.

Моделювання комунікативних ситуацій і їх реалізація в навчальній діяльності дають можливість слухачам усвідомити процесуальний і змістовий аспекти професійно-орієнтованого спілкування, виявити власну творчу індивідуальність, удосконалити комунікативні й організаційні здібності.

Одним із таких засобів формування професійної складової іншомовної комунікативної компетенції є кейс-метод.

Ситуація або «кейс» (від англійського слова «case») – це подія з реального життя, що використовується з метою організувати дискусію в навчальній аудиторії, дати слухачам можливість проаналізувати й обговорити сукупність умов і обставин, які створюють певну ситуацію, тип взаємин між людьми – державними службовцями і громадянами. Слухачам пропонують ситуацію, засновану на реальних фактах, що відтворює конкретну типову проблему, яку вони в межах повноважень повинні

вирішувати самостійно в ході професійної діяльності. Робота або навчання через типові ситуації ділового спілкування розвиває аналітичні, дослідницькі та комунікативні вміння та навички.

Кейс-метод – це прийом інтерактивного навчання, заснований на розгляді конкретних прикладів з ділової практики. Однією з головних особливостей роботи з типовими професійними ситуаціями є їх широкий міждисциплінарний характер. Аналізуючи конкретну ділову ситуацію, слухач повинен осмислити матеріал, наведений у кейсі, самостійно виявити проблему і запропонувати шляхи її вирішення. Таким чином, забезпечується розвиток самостійності й ініціативи, уміння орієнтуватися в широкому колі питань, пов'язаних з різними аспектами професійної діяльності. Під час навчання на основі реальних ситуацій викладач стимулює розвиток аналітичних здібностей слухачів, уможливлює застосування їх теоретичних знань на практиці, у слухачів активізується творче мислення, формуються і розвиваються вміння і навички використання іноземної мови під час розгляду практичних питань.

Розвитку пізнавальної та професійної діяльності, творчого самовираження слухачів сприяють спеціальні завдання, що спонукають до багатоваріантного вирішення. Дуже важливу роль відіграє творча обстановка в процесі навчання. Найефективнішими моделями навчання є організація творчого пошуку на основі систематичного вирішення проблем за допомогою використання дидактичних ігор [1]. У структурі дидактичної гри виділяють чотири етапи: орієнтація, підготовка до проведення, проведення й обговорення гри. Орієнтація – це представлення теми, що вивчається, характеристика імітації та ігрових правил, огляд загального ходу гри. Підготовка до проведення – це виклад сценарію, ігрових завдань, у тому числі графічних, ролей, процедур. Для проведення гри важливо детально опрацювати ігровий задум або сценарій, у якому мають бути відображені сюжетна схема, загальний план гри. Складаються вони з таких частин, як опис ігрової обстановки, атрибутів гри, розроблення репертуару ігрових дій; створення методичних рекомендацій, вказівок для учасників гри. Проведення гри поєднує в собі організацію та фіксацію ігрових дій, коригування неточностей тощо. Обговорення є описовим оглядом, який характеризує «події» гри та сприйняття їх неточностей учасниками [1, с. 291].

Ситуативну або ділову гру слід вважати діяльністю, що поєднує в собі риси ігрової та навчальної активності. У навчанні іншомовного усного мовлення ділова гра є, насамперед, мовленнєвою діяльністю слухачів, у ході якої вони відіграють різноманітні соціальні ролі, реалізуючи при цьому як вербальні, так і невербальні засоби спілкування (жести, пози, міміку, контакт очей тощо), тобто вона подібна до театральної вистави. Це виконання слухачами ролей, заданих певними ситуаціями, які вимагають використання особливої поведінки та відповідної лексики. Ситуативна гра забезпечує невимушену обстановку, у якій слухачі є настільки винахідливими і жвавими, наскільки це можливо. Група слухачів підсвідомо створює власну реальність у типовій професійній ситуації. Таким чином, вони експериментують, використовуючи свої знання про реальний світ, і водночас розвивають здатність взаємодіяти з іншими людьми з професійної позиції державних управлінців.

Практика показує, що заняття з використанням методу «case study» незмінно викликають інтерес у слухачів, оскільки вони отримують можливість застосувати на практиці теоретичні знання, отримані на лекціях зі спеціальних дисциплін. У межах магістерської програми підготовки державних службовців принцип професійної спрямованості реалізується шляхом встановлення міжпредметних зв’язків між іншомовною і професійною освітою у змісті, формах і засобах навчання, а також шляхом залучення державних службовців до професійної діяльності та формування їх професійного уявлення про шляхи і напрями професійної самореалізації та кваліфікаційного розвитку.

Автори цієї статті мають досвід проведення занять на основі методу «case study» у формі «круглого столу» з нормативної дисципліни «Культура та етика в публічному адмініструванні». Під час таких «круглих столів» слухачі беруть участь у ділових рольових іграх і «проживають» реальну подію, запропоновану лектором з вищезазначеної дисципліни. Відтворення професійної ситуації іноземною (англійською) мовою сприяє шляхом обговорення результатів і вражень від кейсу набуттю навичок командної роботи. На нашу думку, ділові ситуації повинні включатися в навчальний процес переважно за тематичною ознакою – або під час опрацювання, або безпосередньо після вивчення певної ділової тематики, щоб слухачі отримали можливість активно використовувати засвоєні знання з теми фахової дисципліни та вивчену лексику з іноземної мови, що відповідає їй.

При цьому слід дотримуватися певної послідовності роботи з кейсами. Так, перш за все, слухачі повинні ознайомитися з матеріалом, у якому описана ситуація українською мовою, отримати глосарій термінів українською й англійською мовами та засвоїти їх. Потім їм пропонують перекласти кейси англійською мовою (як домашнє завдання з дисципліни «Іноземна мова в професійній діяльності»), організувати презентацію, дискусію чи переговори, тобто взяти участь у діловій грі. Для рольової гри слухачам запропоновано такі ситуації, які підсумовують вивчений програмний матеріал і які можуть викликати дискусію в аудиторії, а саме:

Кейс 1. ***Отримання дозволу на підприємницьку діяльність:*** підприємець намагається отримати дозвіл на новий вид підприємницької діяльності на вже існуючому підприємстві після модернізації. У районній раді успішно функціонує єдине вікно реєстрації, але повторний дозвіл на здійснення іншого виду підприємницької діяльності не надає [2, с. 31 – 32].

Кейс 2. ***Трудові будні в корупційних схемах:*** голова райради намагається добитися справедливості щодо відведення сільських пасовищ під потреби приватного підприємства зі згоди попереднього голови, відмінити рішення ради щодо цього питання, надаючи аргументи про захист прав, свобод та інтересів громади, що його обрала. Представник приватного підприємства намагається отримати рішення на свою користь. Відбувається попередня зустріч із суддею, що веде цю справу. [2, с. 49 – 50].

Кейс 3. ***Телефонна розмова лінійних керівників ОДА:*** до кабінету до одного з керівників зайшла співробітниця з паперами на підпис. Водночас у кабінеті задзвонив внутрішній телефон. Керівник, підписуючи папери, включає голосний режим [2, с. 65 – 66].

Кейс 4. ***Служба соціального забезпечення:*** розмова відбувається в службі соціального забезпечення між співробітником і громадянином – батьком дитини, що тільки-но народилася. Батько намагається отримати допомогу на народження дитини. У службовця є припис щодо подання документів на оформлення допомоги безпосередньо матір’ю дитини у випадку, передбаченому законодавством [2, с. 98 – 99].

Кейс 5. ***Районне управління державного казначейства:*** розмова відбувається в управлінні казначейства між співробітником і виконуючим обов’язки головного

лікаря комунальної лікарні, який прийшов оформлювати закупівлю медикаментів для лікарні. Оформлення безготівкового платежу відбувається за умови подання повного пакету документів безпосередньо головним лікарем [2, с. 99 – 100].

Обговорюючи запропоновані ситуації, їх рішення й обґрунтовуючи найбільш ефективні варіанти врегулювання проблеми, слухачі розвивають комунікативні вміння з іноземної мови і водночас демонструють засвоєні знання з нормативної дисципліни «Культура та етика в публічному адмініструванні». Під час проведення заходів практика показала, що рівень володіння іноземною мовою є важливою складовою у формуванні професійно орієнтованого мовлення державних службовців, отримання нових знань з іноземної мови в державному управлінні необхідне їм для більш ефективного виконання професійних обов'язків, а також для збагачення власного досвіду, ерудиції, розширення кругозору.

Продуктивність будь-якої діяльності, у тому числі й комунікативної, залежить від певних умов. Вітчизняний дослідник К. В. Олександренко визначає психолого-педагогічні умови як значущі чинники, що впливають на досягнення високого рівня професіоналізму навчальної діяльності, мають мотивувальний характер, що забезпечує вплив на розвиток іншомовної комунікативної компетентності фахівця як особистості. Психолого-педагогічними умовами розвитку іншомовної комунікативної компетентності майбутнього фахівця з державного управління слід визначити такі: соціальне замовлення фахівців, які мають високий рівень іншомовної комунікативної компетентності; виховання готовності державного службовця до індивідуально-професійного розвитку й самовдосконалення; створення іншомовного розвивального середовища як у межах соціокультурної і професійної діяльності, так і в ситуаціях професійно-орієнтованого навчання мові; створення науково-методологічної бази розвитку іншомовної комунікативної компетентності, що дає змогу реалізовувати навчально-методичні програми [3, с. 441].

Соціологічні опитування свідчать, що державні службовці прагнуть навчитися спілкуванню іноземною мовою, але часто уникають спілкування через невпевненість у своєму рівні володіння мовою, бояться робити помилки. Англійський науковець Дж. Скрівенер вважає, що допомогти тому, хто вивчає мову, можна, створивши «невимушені» реальні комунікативні ситуації [8, с. 148]. Отже, ефективне вивчення

іноземної мови державними службовцями вимагає використання методик на основі комунікативного підходу.

Висновки. Застосування в навчальному процесі ситуаційних ігор як одного із засобів формування професійної складової комунікативної компетенції дає змогу слухачам розширити й активізувати словниковий запас фахових лексем, що водночас інтенсифікує навчальний процес, наближає його до умов реальної професійної діяльності, підвищує ефективність формування культури фахової мови майбутніх спеціалістів нефілологічних спеціальностей на практичних заняттях. Можна сказати, що навчально-мовленнєва ситуація спонукає слухачів до спілкування, керує їх мовленнєвою поведінкою, «запускає» механізм ситуативної рольової гри.

Як показують результати навчання, застосування ситуативних рольових ігор на заняттях з іноземної мови сприяє позитивним змінам у мовленні слухачів як у якісному відношенні (розмаїтість діалогічних єдностей, ініціативність мовних партнерів, емоційність висловлення), так і в кількісному (правильність мови, обсяг висловлення, темп мови).

Отже, ситуативна рольова гра допомагає спілкуванню, сприяє передачі нагромадженого досвіду, одержанню нових знань, правильній оцінці вчинків, розвитку комунікативних навичок людини, її сприйняття, пам’яті, мислення, уяви, емоцій, таких рис, як колективізм, активність, дисциплінованість, уважність, спостережливість; додає навчальному спілкуванню комунікативну спрямованість, зміцнює мотивацію вивчення іноземної мови і значно підвищує якість оволодіння іноземною мовою.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у вивченні факторів, які сприяють виробленню критеріїв визначення достатнього рівня комунікативної компетентності та дослідженням мотиваційної зумовленості розвитку комунікативної компетентності державних службовців; поглибленні інтегрування інтерактивного підходу в навчальний процес підготовки магістрів зі спеціальності «Державне управління»; пошук інших ефективних форм і засобів стимулювання мовленнєвої діяльності державних службовців.

Список використаних джерел

1. **Дичківська І. М.** Інноваційні педагогічні технології : навч. посіб. / І. М. Дичківська. – К. : Академвидав, 2004. – 352 с.

2. **Культура** й етика в публічному адмініструванні : навч. посіб. / С. М. Серьогін, О. В. Антонова, І. І. Хожило [та ін.] ; за заг. ред. проф. С. М. Серьогіна. – Д. : ДРІДУ НАДУ, 2009. – 118 с.

3. **Олександренко К. В.** Психолого-педагогічні умови і фактори, що забезпечують розвиток іншомовної комунікативної компетентності майбутнього фахівця / К. В. Олександренко // Проблеми загальної та педагогічної психології : зб. наук. пр. Ін-ту психології ім. Г. С. Костюка АПН України / Ін-т психології ім. Г. С. Костюка АПН України. – К. : [б. в.], 2008. – Т. 10. – Ч. 5. – С. 438 – 445.

4. **Про затвердження** Порядку проходження мовної підготовки державними службовцями, які займаються питаннями європейської та євроатлантичної інтеграції України : наказ Головного управління державної служби України та Міністерства освіти і науки України від 30 берез. 2005 р. № 75/191. – Режим доступу : www. rada.gov.ua.

5. **Про затвердження** Порядку проходження мовної підготовки фахівців у сфері європейської та євроатлантичної інтеграції України : наказ Головного управління державної служби України, Міністерства освіти і науки України від 19 серп. 2009 р. № 224/759. – Режим доступу : www. rada.gov.ua.

6. **Хаджирадєва С. К.** Теорія і практика підготовки державних службовців до професійно-мовленнєвої комунікації : монографія / С. К. Хаджирадєва. – О. : ОРІДУ НАДУ, 2005. – 294 с.

7. **Savignon S. J.** Communicative Competence : Theory and Classroom Practice : texts and contexts in second language learning / S. J. Savignon. – Reading, Mass : Addison-Wesley, 1983. – 322 p.

8. **Scrivener J.** Learning Teaching. A Guidebook for English Language teachers / J. Scrivener. – Oxford : Macmillan Education, 2005. – 431 p.